

2022-yil

11-SINF TARIX FANIDAN YAKUNIY IMTIHONGA
TAYYORLANISH UCHUN IMTIHON MATERIALLARI VA
TAVSIYALAR

IMTIHON JAVOBLARI

TARIX

Murojaat uchun: [@uzimtihon_admin](#)

Telegram kanal: [@uzimtihon](#)

1-BILET

1. Shayboniylar davlatining tashkil topishi.

Tarixdan ma'lumki, XI-XVI asrlarda g'arbda Dnepr daryosi va Qora dengiz, shimoli-sharqda Irtish daryosi va Balxash ko'ligacha, janubda esa Xorazm va Sirdaryoning quyi oqimlari oralig'idagi yerlar Dashti Qipchoq deb yuritilgan. Bu hududda dastlab Jo'ji ulusi norai bilan Oltin O'rda xonligi tashkil etilgan.

XIV asr oxirlarida Oltin O'rda xonligi Amir Temur tomonidan tor-mor etilganidan so'ng parchalanib, bir necha xonliklarga bo'linib ketdi. Volga daryosining o'rta va quyi oqimlarida Qozon va Ashtarxon (Hojitarxon) xonliklari, Qrim yarim orolida Turkiya ta'sirida bo'lgan Qrim xonligi vujudga keldi. Dashti Qipchoqning sharqiy qismida esa Oq O'rda tashkil topdi. Bu katta hududda qiyot, mang'it, do'rmon, qushchi, o'rtachi, nayman, tuba, toyraas, jot, xitoy, uyg'ur, qorluq, ushun (usun), karlavut, ichki, ming, tan gut, qo'ng'irov va boshqa qabilalar yashagan. Bu ulus O'zbeklar davlati, uning aholisi «o'zbeklar» deb atalgan.

Dashti Qipchoqning sharqiy qismi, ya'ni Oq O'rdada shayboniylardan bo'lgan Abulxayrxon (1428-1468) tarqoq bo'lgan mayda xonliklarni birlashtirib, katta davlatga asos soldi. Keyinchalik mang'it urug'lari ham Abulxayrxon qo'l ostiga birlashtirildi. Qozoq urug'lari XV asrning 40-yillarida Abulxayrxonga bo'ysunishdan bosh tortib Chu va Yettisuv vohasiga ko'chib ketdilar va keyinchalik Qozoq xonligiga asos soldilar (1465).

Dashti Qipchoqda siyosiy tartibsizliklar, katta yer egalari bilan dehqonlar va chorvadorlar o'rtasida ichki ziddiyatlar kuchayishi natijasida davlat zaiflashib bordi. Ana shunday sharoitda hokimiyatni qo'lga olgan Abulxayrxonning nabirasi Muhammad Shayboniyxon (1451-yilda tug'ilgan, yoshlik yillarida Samarqand va Buxoro madrasalarida o'qigan) Dashti Qipchoqdagi qabilalarni birlashtirib, davlat hokimiyatini yanada mustahkamlaydi.

Amir Temur vorislari o'rtasida olib borilgan to'xtovsiz feodal urushlar temuriylar davlatining kuchsizlanishiga olib keldi va birin-ketin ular qaramidagi davlatlar va mulklar ajralib chiqib ketdi. Xorazmdan Astrobodgacha bo'lgan keng raasofada joylashgan turkmanlar bir necha qabilalardan tashkil topgan bo'lib, ko'pincha o'zaro kelisha olmas edilar. Lekin ular qulay vaziyatdan foydalanib Temuriylar davlatidan ajralib chiqdilar. Farg'ona vodiysi ham ajralib mustaqil davlat tashkil etdi. Bundan tashqari forsiy dehqon aholi joylashgan Hisor va Badaxshon ham mustaqil davlatga aylandi. Movarounnahrda temuriy hukmdorlarning o'rnini Abulxayrxonning nevarasi Shayboniy asos solgan o'zbeklar davlati egalladi.

Temuriylar davlatining zaiflashganligi, tarqoqlikning kuchayishi va hokimlikka da'vogarlarning o'zaro to'xtovsiz urushlari shayboniylarning Turkistonga hujumi uchun zarur shart-sharoitlar yaratdi. Shayboniyxon XV asr oxirlarida Turkistonga bir necha bor yurishlar qilib O'tror, Sabron, Yassi (Turkiston) shaharlarini bosib oldi.

U 1499-1507-yillarda Buxoro, Samarqand, Toshkent, Shohruhiya, Farg'ona, Qunduz, Xorazm, Balx va Hirotni ishg'ol qilib, Movarounnahr va Xurosonda o'z hokimiyatini o'rnatdi.

Muhammad Shayboniyxon boshchiligidagi ko'chmanchi o'zbeklar XVI asr boshlarida Movarounnahr va Xurosonni egallab, temuriy shahzodalar hukmronligiga chek qo'ydilar va bu ulkan hududda o'zlarining markazlashgan davlatiga asos soldilar. Bu davlat poytaxti avval Samarqandda bo'lgan bo'lsa, XVI asr o'rtalaridan boshlab Buxoroga ko'chiriladi. Shundan keyin bu davlat Buxoro xonligi deb ham atala boshladi. Butun XVI asr mobaynida hokimiyatni o'z qo'llarida saqlab kelgan shayboniylar sulolasi hukmronligi o'zbek davlatchiligi tarixida katta ahamiyatga ega bo'lib, xuddi shu davrda o'zbek xalqining etnik Shakllanishidagi uchinchi davr boshlandi. Dashti qipchoqlik o'zbeklar Movarounnahr va Xurosondagi mahalliy turkiy xalq o'zining azaliy qon-qarindoshlari bilan qo'shib ketdi va ularga ham o'zining nomini berdi.

2. Tillakori madrasasi haqida ma'lumot bering.

Tillakori madrasasi 1646-1660-yillarda Yalangtush BAhodir tomonidan qurdiriladi. Inshoat chor uslubida qurilgan. Uning qurulishida pishtgan va xom g'isht, loy, yog'och, oltin suvi va qimmatbaho toshlardan foydalanilgan. Hovlisiga 50x50 metr marmar yotqizilgan. 1930-yillarda bu yerda maxsus ustaxona tashkil etilgan. Xozirda davlat muxofazasiga olingan. Memoriy inshoat Yunesko tomonidan tashkilotining butun jahon yodgorliklar ro'yhatiga kiritilgan.

3. Abdurauf Fitrat hayoti va faoliyati.

Abdurauf Fitrat (1886, Buxoro shahri, Buxoro Amirliği — 4-oktabr, 1938, Toshkent shahri, O'zbekiston SSR) — o'zbek tarixchisi, filolog, tarjimon, yozuvchi, dramaturg va shoir, zamonaviy o'zbek tili va adabiyoti asoschilaridan biri, O'rta Osiyo jadidchiligining taniqli vakillaridan biri, birinchi o'zbek professori (1926). Jadidchilik miilij ma'rifatparvarlik harakatining tarafdori. Turkiyada o'qigan. Inqilobga qadar O'rta Osiyoni Rossiyadan ozod qilinishi harakatlarida faol qatnashgan, politsiya nazorati ostida bo'lgan. Dastlab eski maktabda, keyinchalik, Buxorodagi Mir-Arab madrasasida tahsil olgan. 1902–1903-yillarda haj safariga chiqqan, uni ado etgach Arabiston, Anatoliya (zamonaviy Turkiya), Kavkazorti, Eron, Afg'oniston, Hindiston bo'ylab sayohat qilgan. 1906–1908-yillarda Rossiyaning Qozon, Nijniy Novgorod, Yaroslavl, Moskva, Petrograd shaharlarida bo'lgan. XX asr boshlarida bujudga kelgan „Tarbiyai atfol“ jamiyati ko'magida 1908–1913-yillarda Istanbuldagi Voizon madrasasida tahsil olgan va qizg'in ijod qilgan. 1908–1913-yillarda Turkiya dorilfununida o'qiyotganda uning zukko, bilimdonligi professor-o'qituvchilarni hayratga soladi. Unga Fitrat — Donishmand taxallusini beradilar. Turkiyadagi „Yosh turklar“ harakatidan ilhomlanib, Buxoroda „Yosh buxoroliklar“ partiyasini tuzgan, uning ma'naviy rahnamosiga aylangan. Do'sti va maslakdoshi Munzim bilan hamkorlikda buxorolik 70 nafar yosh turkistonliklarni Germaniyaning bir qator oliy ta'lim muassasalariga o'qishga yuborgan.

2-BILET

1. Ashtarxoniylar davlatining tashkil topishi.

1598-yilda Abdullaxon vafot etgach, shayboniylar o'rtasida toju taxt uchun kurash boshlanib, bu kurash oxir-oqibat mazkur sulolaning butunlay qirilib ketishiga olib keldi. Buxoro xonligi taxtiga vorislikka shayboniy urug'lardan hech kim qolmagan edi. Ana shunday bir paytda Buxoroda amirlar kengashib, 1554-yili ruslarning Ashtarxonni (Astraxan, ya'ni Hojitarxon xonligini) istilo qilishi davrida Buxoroga qochib kelgan Yormuhammadxonning o'g'li Jonibek sultonni (u Abdullaxonning singlisiga uylanganligi tufayli shayboniylarga kuyovdosh edi) xon qilib ko'tarmoqchi bo'ldilar. Jonibek in'om qilingan taxtdan bosh tortdi. Amirlar uning katta o'g'li Dinmuhammadni xon qilib ko'tardilar. Bu vaqtda u Obivardda edi. U Buxoroga kelayotib yo'lda halok bo'ldi. Shundan keyin uning ukasi Boqimuhammad xon qilib ko'tarildi. Jonibekning uchinchi o'g'li Valimuhammad taxt vorisi (valiahd) deb e'lon qilindi va Balxga noib qilib yuborildi.

Ana shu tariqa, 1599-yilda Movarounnahrda yangi sulola -ashtarxoniylar - «joniylar» (joniylar nomi urug' boshlig'i Jonibekning nomidan olingan) sulolasi tashkil topdi. Bu davlatda rasman oliy hokimiyat Jonibek Sulton qo'lida bo'lib, uning nomidan tangalar zarb etilgan, uning nomi xutbaga qo'shib o'qilgan.

Boqi Muhammad xonlikdagi ichki siyosiy nizolarga chek qo'yishga harakat qildi, xonlikning shimoliy chegaralarini ko'chmanchi qabilalardan himoya qilish choralari ko'rdi. Balx viloyatidan eronliklarni haydab chiqarib, u yerga ukasi Vali Muhammadni hokim etib tayinladi. Lekin XVII asr boshlarida Buxoro xonligi hududi Abdullaxon Ikkinchi davridagiga qaraganda juda qisqarib ketgan edi. Ashtarxoniylar Xorazmni va Xurosonning katta qismini butunlay qo'ldan boy berdilar. Toshkent uchun qozoq sultonlari bilan ko'plab urushlar olib borishga to'g'ri keldi. Boqi Muhammaddan so'ng taxtga Vali Muhammad o'tirdi. Uning qisqa hukmronligi davrida (1606-1611) ichki kurashlar yanada kuchaydi, yirik o'zbek qabilalari beklari iqtisodiy-siyosiy jihatdan katta kuchga ega bo'lib, xon hokimiyatiga bo'ysunmas edilar. Markaziy hokimiyat mamlakatda vaziyatni nazorat qilolmas, hududiy yaxlitligini ta'minlay olmas edi. Yangi xonning markaziy hokimiyatni kuchaytirishga bo'lgan intilishi unga qarshi fitna bilan yakunlandi va taxtni Boqi Muhammadning o'g'li Imomqujixon egalladi. U o'zining nisbatan uzoq davom etgan hukmronligi davrida (1611-1742) xonlikda hukm surayotgan o'zaro feodal urushlarga chek qo'yishga va markaziy hokimiyatni mustahkamlashga muvaffaq bo'lgan bo'lsa-da, Xuroson va Xorazmni qayta qo'lga kirita olmadi. Toshkent va xonlikning shimoliy chegaralari uchun ko'chmanchi qabilalar: qozoqlar, qalmiqlar, mo'g'ullarga qarshi muvaffaqiyatli kurash olib bordi va xonlik hududini shimoli-sharqqa kengaytirdi. Bu davrda xon hokimiyatining

mavqeyi oshdi, ichki vaziyat birmuncha yaxshilandi. Lekin undan keyin taxtda o'tirgan Nodir Muhammadxon (1642-1645), Abdulazizxon (1645-1681) va Subxonqulixon (1681-1702) davrida mamlakatda siyosiy vaziyat yana izdan chiqdi. Bu xonlar mahalliy feodallarga va tashqi dushmanlarga qarshi to'xtovsiz urushlar olib borishga majbur bo'ldilar. Bu kurashlarda hokimiyatning asosiy tayanchi din peshvolari edi. Shu sababli bu davrda yer maydonlari ommaviy ravishda diniy mahkamalar va yirik ulamolar (Jo'ybor xo'jalari kabilar) ixtiyoriga o'ta boshladi. Ivjamlakatda diniy mutaassiblik kuchaydi. Bu o'z navbatida dunyoviy taraqqiyotni bo'g'ar, davlat va jamiyat taraqqiyotiga to'sqinlik qilardi.

Tinimsiz urushlar, haddan tashqari og'ir soliqlar, mahalliy hokimlarning beboshliklari ustiga tez-tez bo'lib turgan tabiiy ofatlar (qurg'oqchilik, hasharot bosishi) ham mamlakatning iqtisodiy ahvolini izdan chiqardi, xalqning ahvolini yanada nochorlashtirdi. XVIII asr boshlariga kelib ashtarxoniyalar davlatidagi inqirozli vaziyat yanada kuchaydi. Bu sulola xonlari yirik saroy amaldorlari va o'zbek qabilalari boshliqlariga tamomila tobe bo'lib, ular xonlarni taxtga ko'tarishar, taxtdan mahrum etishar, mamlakatdan quvg'in etishar yoki o'ldirishardi. Ubaydullaxon (1702-1711) markaziy hokimiyatni kuchaytirishga, mamlakatda hukm surayotgan siyosiy beboshliklarni tugatishga intilgan so'nggi ashtarxoniy hukmdor edi. Ubaydullaxonning bebosh o'zbek amirlarining iqtisodiy kuchini susaytirish, davlat xazinasini to'ldirish va mamlakatning moliyaviy ahvolini yaxshilashga urinib o'tkazgan pul islohoti (1708-y.) siyosiy-iqtisodiy vaziyatni yanada chigallashtirdi. Zarb etilgan past qiymatli mis pullar bozorlarda savdogarlar tomonidan olinmasdan, do'konlar yopilib, Buxoro shahrida katta qo'zg'olon ko'tarildi. U katta qiyinchilik bilan bostirilgan bo'lsa-da, mamlakatdagi siyosiy-iqtisodiy vaziyat yaxshilanmadi. Natijada Ubaydullaxon o'ldirilib, taxtni ashtarxoniyalar sulolasini amaldagi so'nggi xoni Abulfayzxon egalladi. Uning hukmronligi davrida (1712-1747) mamlakatda qabila boshliqlari, viloyat hokimlarining markaziy hokimiyatga qarshi chiqishlari yanada kuchaydi. Amaldorlar fitnasi avj oldi. Abulfayzxon davrida markaziy hokimiyat o'z ahamiyatini yana yo'qota bordi. Mamlakat o'zini mustaqil hisoblovchi viloyatlarga bo'lina boshladi. Mamlakatni boshqarish mang'it urug'lari tomonidan qo'llab-quvvatlangan va yirik zodagonlar orasida obro'ga ega boigan Muhammad Hakimbiy qo'lga o'ta boshladi. • Abulfayzxon nomigagina xon bo'lib turardi.

Asosiy hokimiyatni nufuzli amirlar Javshan qalmaq, so'ngra qushbegi Abdullabiy, keyin Muhammad Hakimbiy otaliqlar boshqardilar.

Davlatda siyosiy tarqoqlik kuchaydi. Balx Buxorodan ajralib ketdi, keyinchalik bu yerda goh ashtarxoniyalardan Normuhammad avlodlari, goh har turli o'zbek shahzodalari hokimlik qilib turdilar. Badaxshonda Yorbek sulolasi hukmronligi qaror topdi. Xorazm Buxorodan tamomila mustaqil bo'lib oldi.

2. Ulug'bek rasadxonasi haqida ma'lumot bering.

Ulug'bek rasadxonasi - Samarqanddagi XV asr me'morligining nodir namunalaridan biri, ko'hna astronomik kuzatuv muassasasi. Ulug'bek farmoyishi bilan 1428 — 29 yilda Ko'xak (Cho'ponota) tepaligida ulkan silindr shaklida bunyod etilgan; ayrim qo'lyozmalarga ko'ra, balandligi 30,4 metrdan iborat 3 qavatli qilib qurilgan. Unda o'ndan ortiq turli astronomik qurilma va asboblardan iborat bulgan. Ulardan eng asosiysi radiusi 40,2 metrli qo'shaloq yoydan iborat kvadrant (yoki sekstantga yaqin) qurilma hisoblanadi. Rasadxona o'rta asrda asbob uskunasi jihatdan ham beqiyos bo'lgan. Mirzo Ulug'bekning eng yirik astronomik asari "Ziji Ko'ragoniy" rasadxonada yaratilgan. Uning qurilishi va keyingi ilmiy faoliyati Ulug'bek taklifi bilan yig'ilgan qator mashhur olimlar G'iyosiddin Koshiy, Qozizoda Rumiy, Ali Qushchi va boshqa nomi bilan bog'liq.

Ulug'bek rasadxonasining arxeologik qoldiqlari 1908 y. V.L. Vyatkin rahbarligida olib borilgan qazilma ishlari natijasida topilgan.

3. Alisher Navoiy hayoti va ijodi.

Alisher Navoiy 1441-yil 9-fevralda Hirotida tavallud topgan. Navoiyning otasi G'iyosiddin Bahodir temuriylar xonadoniga yaqin bo'lgan. She'r zavqi va iste'dodi erta uyg'ongan. Bolalikdayoq Farididdin Attorning „Mantiqut-tayr“ asarini yod olgan, Sharafiddin Ali Yazdiy nazariga tushgan, Mavlono Lutfiy yosh shoir iste'dodiga yuqori baho bergan, Kamol Turbatiy e'tirofmi qozongan. Sayyid Hasan Ardasher, Pahlavon Muhammad kabi ustozlardan ta'lim olgan, Abdurahmon Jomiy bilan

ijodiy hamkorlikda bo'lgan. Navoiy 1469 yilgacha temuriylar orasidagi ichki nizolar sababli Hirot dan yiroqroqda yashagan.

Husayn Boyqaro Xuroson taxtiga o'tirgach (1469), Navoiy hayoti va ijodida yangi bosqich boshlanadi, muhrdorlik (1469) mansabiga, vazirlik (1472) va Astrobod hokimligi (1487)ga tayinlanadi. 1480—1500 yillar mobaynida o'z mablag'lari hisobidan bir necha madrasa, 40 rabot (safardagi yo'lovchilar to'xtab o'tish joyi), 17 masjid, 10 xonaqoh, 9 hammom, 9 ko'prik, 20 ta hovuz qurdiradi. Husayn Boyqaro Alisher Navoiyga „muqarrabi hazrati sultoniyy“ („sulton hazratlarining eng yaqin kishisi“) degan unvonni beradi. Unga ko'ra Navoiy davlatning barcha ishlariga aralasha olardi.

@uzimtihon

Ushbu imtihon javoblarini to'liq holda olish uchun telegramdan
@uzimtihon_admin ga yoki +998993942820 raqamiga yozing.

Narxi 10 000 so'm

Bog'lanish faqat telegram orqali. SMS yozganda yoki telefon qilinganda
JAVOB BERILMAYDI!

To'lov Click, Payme orqali kartaga

Telegram kanalimiz: [@uzimtihon](https://t.me/uzimtihon)